

УДК 069.51

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/63-2-3>**Валентина НАДОЛЬСЬКА,***orcid.org/0000-0002-9621-0074*

кандидат історичних наук,

доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства

та інформаційно-аналітичної діяльності

Волинського національного університету імені Лесі Українки

(Луцьк, Україна) *nadolsk65@gmail.com***Світлана ГАВРИЛЮК,***orcid.org/0000-0002-5142-7464*

доктор історичних наук, професор,

завідувач кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства

та інформаційно-аналітичної діяльності

Волинського національного університету імені Лесі Українки

(Луцьк, Україна) *romir1991@ukr.net*

МУЗЕЇ І НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА

Метою дослідження є аналіз новітніх музейних практик збереження, відтворення і популяризації об'єктів нематеріальної культурної спадщини, з'ясування їх значення для збільшення різновікової музейної аудиторії, формування у музеях привабливого для відвідувачів соціокультурного простору. Основні аспекти проблеми розглядаються у статті на основі інституційного та комплексного підходів, сукупності загальнонаукових і спеціальних методів. Наукова новизна дослідження полягає у спробі комплексного аналізу залученості зарубіжних і вітчизняних музеїв різних типів і видів до процесів зберігання та актуалізації нематеріальної культурної спадщини, що надає нового змісту документуванню, культурно-освітній та рекреаційній функціям установ. Як висновок у статті наголошується, що після прийняття у 2003 р. Конвенції ЮНЕСКО «Про охорону нематеріальної культурної спадщини» включення до предметної області діяльності музеїв пам'яток нематеріальної спадщини стало системним. Окрім фіксації та консервації традицій у роботі сучасних українських музеїв з'явилися такі інноваційні форми взаємодії з відвідувачами як майстер-класи, театралізація свят, обрядів, ігор, народних традицій і звичаїв, фольклору. У музеях під відкритим небом – скансенах – особливу роль відіграють реконструкції або моделювання народних звичаїв і традицій. Широкі можливості для експонування нематеріальної спадщини завдяки представленню живої експозиції мають середовищні, живі музеї та екомuzeї. На основі музеєфікації нематеріальної спадщини створюються також установи музейного типу, зокрема економuzeї. Збереженню нематеріальної культурної спадщини сприяє діяльність спеціалізованих музеїв, які присвячені представленню її складових загалом, або окремих об'єктів. Використання фестивальних практик у поєднанні з музейними формами роботи дозволило музеям запровадити у свою діяльність музейні фестивалі, більшість з яких є інструментом популяризації нематеріальної культурної спадщини. Розширення кордонів нематеріальної культурної спадщини обумовлює диверсифікацію музейного світу і позначається на практичній діяльності музеїв різних типів і видів, які реагують на зміни, що відбуваються. При цьому все виразніше виявляється інклюзивний характер нематеріальної культурної спадщини. Звернуто увагу на досягнення українських музеїв у впровадженні зарубіжних практик взаємодії музеїв і нематеріальної спадщини та існуючі у названій сфері проблеми.

Ключові слова: музей, нематеріальна культурна спадщина, живий музей, середовищний музей, економuzeї, екомuzeї, музейний фестиваль, відвідувачі, музейні практики.

Valentyna NADOLSKA,

orcid.org/0000-0002-9621-0074

Candidate of Historical Sciences,

Associate Professor at the Department of Museum and Monument Studies,

and Information-Analytical Activities

Lesya Ukrainka Volyn National University

(Lutsk, Ukraine) nadolsk65@gmail.com

Svitlana HAVRYLIUK,

orcid.org/0000-0002-5142-7464

Doctor of Historical Sciences, Professor,

Head of the Department of Museum and Monument Studies,

and Information-Analytical Activities

Lesya Ukrainka Volyn National University

(Lutsk, Ukraine) romir1991@ukr.net

MUSEUMS AND INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE

The purpose of the study is to analyze the latest museum practices of preservation, reproduction, and popularization of objects of intangible cultural heritage, to find out their importance for increasing the museum audience of different ages, and to create a socio-cultural space attractive to visitors in museums. The article views the main aspects of the problem based on institutional and complex approaches, a set of general and specific methods. The scientific novelty of the study consists of an attempt to comprehensively analyze the involvement of foreign and domestic museums of various types and kinds in the storage and updating of intangible cultural heritage, which gives new meaning to the documentation, cultural, educational, and recreational functions of institutions. In conclusion, the article emphasizes that after the UNESCO Convention for Safeguarding of Intangible Cultural Heritage in 2003, the inclusion of intangible heritage monuments in the scope of activities of museums became systematic. In addition to the fixation and preservation of traditions, such innovative forms of interaction with visitors as workshops, theatricalization of holidays, rites, games, traditions, customs, and folklore appeared in the work of modern Ukrainian museums. In open-air museums – skansens – reconstructions or simulations of folk customs and traditions play a specific role. Environmental, living museums and ecomuseums have multiple opportunities for exhibiting intangible heritage thanks to the presentation of live exposition. Based on the museumification of intangible heritage, museum-type institutions, or ecomuseum are also being created. The preservation of intangible cultural heritage is facilitated by the activities of specialized museums dedicated to the presentation of its components in general or individual objects. The use of festival practices in combination with museum forms of work allowed the latter to introduce festivals into museum activities, most of which are a tool for popularizing intangible cultural heritage. The expansion of the boundaries of intangible cultural heritage determines the diversification of the museum world, affecting the practical activities of museums of various types and kinds, which respond to the changes that are taking place. At the same time, the inclusive nature of intangible cultural heritage is becoming more and more evident. The article draws attention to the achievements of Ukrainian museums in implementing foreign practices of interaction between museums and intangible heritage and existing problems in the mentioned field.

Key words: *museum, intangible cultural heritage, living museum, environmental museum, ecomuseum, ecomuseum, museum festival, visitors, museum practices.*

Постановка проблеми. Культура – не лише результат людської діяльності, а й середовище, що впливає на особистість і формує її через виховання в родині, освіту, відносини між людьми в різних професійних, гендерних та соціальних сферах. Під впливом культурних чинників формується свідомість людини, її етнічна та громадянська самоідентифікація. Сьогодні, коли глобалізація та універсалізація соціальних процесів супроводжуються спрощенням культурних форм, як ніколи раніше актуальною є особлива увага до збереження та популяризації світової і національної культурної спадщини. Важливим інструментом, який забезпечує реалізацію цих завдань виступають музеї – постійно діючі на службі сус-

пільству організації, які досліджують, збирають, зберігають, інтерпретують та експонують матеріальну і нематеріальну спадщину, пропонуючи різноманітний досвід для освіти, дозвілля, спонукаючи до роздумів та обміну знаннями (Міжнародна рада музеїв, 2023). Якщо об'єкти матеріальної спадщини склали основу фондів з початку формування музею як соціокультурної інституції, то включення до предметної області його діяльності пам'яток нематеріальної спадщини стало системним лише після прийняття 17 жовтня 2003 р. у Парижі Конвенції ЮНЕСКО «Про охорону нематеріальної культурної спадщини» (Конвенція ЮНЕСКО, 2003). Потреба аналізу музейних практик взаємодії з нематеріальною культурною

спадщиною, які характеризуються певними особливостями, актуалізують тему дослідження.

Аналіз досліджень з теми. В останнє десятиріччя з'явилася низка різноматичних публікацій, присвячених нематеріальній культурній спадщині. Вітчизняні дослідники аналізують як можливості її використання для реалізації державної регіональної політики (Н. Аксьонова (Аксьонова, 2019), З. Босик (Босик, 2015), А. Гаврилюк (Гаврилюк, 2019) та ін.), так і в контексті розвитку вітчизняного туризму (А. Гаврилюк (Гаврилюк, 2018), О. Дутчак (Дутчак, 2017), Н. Шевченко (Шевченко, 2019) та ін.). Недостатньо уваги приділяється вченими питанням ролі і місця нематеріальної культурної спадщини у діяльності зарубіжних та вітчизняних музеїв. У контексті функціонування середовищних музеїв ці проблеми фрагментарно розглядає В. Надольська (Надольська, 2022), Г. Новікова (Новікова, 2018). Система актуалізації ресурсів нематеріальної культурної спадщини скансенами аналізується С. Дичковським (Дичковський, 2020), І. Проненко (Проненко, 2017). Міжнародні музейні фестивалі як форму популяризації нематеріальної культурної спадщини характеризує В. Надольська (Надольська, 2018). Започаткована публікаціями названих авторів тема потребує подальшого ґрунтовного вивчення.

Мета статті – проаналізувати новітні практики зарубіжних та українських музеїв щодо збереження, відтворення і популяризації нематеріальної культурної спадщини, висвітлити їх значення для збільшення різновікової музейної аудиторії, формування у музеях привабливого для відвідувачів соціокультурного простору. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань, як дослідження основних методів збереження та актуалізації об'єктів нематеріальної культурної спадщини як фундаменту збереження етнічної культури; визначення типів і видів музеїв, в діяльності яких цей напрям роботи є ключовим; узагальнення зарубіжного досвіду і з'ясування напрацювань українських музейних установ щодо реалізації окреслених завдань.

Виклад основного матеріалу. Нематеріальна культурна спадщина є сукупністю форм культурної діяльності людської спільноти, які базуються на традиціях та формують у її членів почуття самотності та наступності. Поряд із терміном «нематеріальні» (“non-material”) у зарубіжній музеологічній літературі часто вживається термін «невловимі», «невідчутні» (“intangible”), який підкреслює, що йдеться про неуречевлені в предметній формі об'єкти. Конвенція ЮНЕСКО «Про

охорону нематеріальної культурної спадщини» визначає нематеріальну культурну спадщину як сукупність звичаїв, форм, уявлень, знань і навичок, а також пов'язаних з ними інструментів, предметів, артефактів та культурних просторів, визнаних спільнотами, групами та у деяких випадках окремими особами частиною їхньої культурної спадщини (Конвенція, 2003). Фольклор та традиції усної народної творчості, включаючи мову як носій нематеріальної культурної спадщини; ономастика; видовища; ритуали та свята; навички та звичаї, пов'язані з природою і навколишнім світом; традиційні форми комунікації; традиційні екологічні уявлення, знаки, символи; традиційні ремесла, соціальні практики тощо є відображенням історії населення регіону / країни та важливою складовою його культурної спадщини.

При визначенні нематеріальної спадщини ключовим поняттям є «традиція». Традиція включає в себе як об'єкти спадщини, так і процеси, а також способи успадкування, соціальні механізми передачі. Традиційна культура необхідна для сталого функціонування суспільства, забезпечуючи самототожність і спадковість його розвитку, формування полікультурного середовища як протиставлення процесам уніфікації.

Об'єкти нематеріальної культурної спадщини, порівняно з іншими видами спадщини, зазнають найбільш руйнівного впливу сучасного суспільства. Тому важливими є заходи щодо їх збереження. Головна роль у їх реалізації належить музею, який у своїй діяльності поєднує два взаємопов'язані напрями – збереження та включення об'єктів нематеріальної спадщини в сучасне середовище, тобто їх актуалізацію.

Різні типи і профілі музеїв зберігають у своїх фондах матеріали про обряди, свята, технології та ін. складові нематеріальної культурної спадщини, зафіксовані на аудіо-, відео-, цифрових носіях. Але традиції потрібно не лише консервувати, але й постійно відтворювати. Тому у роботі сучасних українських музеїв з'явилися такі інноваційні форми взаємодії з відвідувачами як майстер-класи, реконструкції народних звичаїв. Найактивніше вони використовуються в етнографічному музейництві.

Так, у Національному музеї українського народного декоративного мистецтва вже традиційними стали майстер-класи циклу «Зустрічаємо Великдень», упродовж яких проходять заняття з писанкарства. Їх мета – популяризувати давнє мистецтво створення оберегів-подарунків близьким людям. Окрім практичного вміння писати восковою технікою традиційні українські великодні орнаменти, відвідувачі дізнаються на них

чимало нового про незвичайний світ народної писанки. Досить популярними у цьому музеї є майстер-класи з кераміки. Ліплена кераміка знайомить з народними іграшками. Робота на гончарному крузі дає можливість на певний час відчутти себе справжнім майстром-гончарем.

Багатьох бажаючих, хто цікавиться образотворчим мистецтвом, приваблюють майстер-класи з давньої техніки петриківського розпису та витинанки, плетіння з рогами та соломки. Майстер-класи дозволяють відвідувачам не лише познайомитися з ремеслами і традиціями українців, а й самим виготовити відповідні речі (Національний музей, 2023).

У сучасних музеях дієвими також є елементи театралізації, оживлення. Театралізація відіграє важливу роль у відтворенні музеями саме нематеріальної спадщини. Через театралізацію свят, обрядів, ігор, народних традицій і фольклору в музейному середовищі не лише створюється активний емоційний настрій відвідувачів, але й відбувається їх безпосереднє знайомство з елементами культурної спадщини, занурення їх в культуру, оскільки людина виступає учасником дійства, а не глядачем. Відбувається взаємодія з нематеріальною культурною спадщиною не лише на рівні знань, але й на рівні особистого досвіду.

Можливість «занурення» в культурне середовище дають практики реконструкції або моделювання традицій. Особливу роль вони відіграють у музеях під відкритим небом – скансенах (Данії, Великої Британії, Польщі, Швеції, Угорщини та ін.). Відвідувачів занурюють в атмосферу відтвореного реального життя. Окрім театралізованих екскурсій, майстер-класів тут демонструють «живий плін життя». Працівники – жителі скансену, з одного боку, займаються звичною щоденною роботою, сільським господарством, доглядом за тваринами, з іншого боку, вони є акторами, що відтворюють для глядачів фрагменти минулої епохи, звичаї і традиції народу (Надольська, 2021: 27).

Відтворення народних традицій у вигляді сцен та ігор із залученням дітей та молоді практикує багато музеїв України. Серед них – Рокинівський музей історії сільського господарства Волині, працівниками якого вивчено і відтворено із залученням школярів трудові обряди «Свято першої борозни», «Сівба», «Зажинки. Жнива. Обжинки». Вже стало традицією проводити в музеї «Андріївські вечорниці», обряд «Охризування», «Різдяний святвечір» (Комунальні та громадські музеї, 2015: 19). Реконструйованим об'єктом нематеріальної спадщини вважається об'єкт, відновлений з високою точністю на основі достовірних і

повних наукових даних. Коли відновлення нематеріального об'єкта здійснюється на основі недостатньо повних даних, що змушують вдаватися до гіпотези, формується модель нематеріального об'єкта. Імітативна модель створюється з метою демонстрації музейній аудиторії, експериментальна – у межах історичного моделювання, коли нематеріальний об'єкт моделюється на основі наукових даних з метою отримання нової інформації. Музеї завжди прагнуть до здійснення найбільш точних реконструкцій традицій і звичаїв саме в їх історичних формах.

Беручи участь у фольклорних святах, роботі майстерень народних промислів, традиційних трапезах і т. п., відвідувач долучається до своєрідної містерії, ритуалу залучення до традиції. У скансенах, музеях-заповідниках відвідувачі сприймають традиційну культуру в максимально наближеному до природного середовищі, у гармонії з навколишнім світом.

Багато можливостей для актуалізації об'єктів нематеріальної культурної спадщини мають середовищні, живі музеї та екомuzeї, діяльність яких спрямована на музеєфікацію історико-культурного та природного середовища з усіма рухомими, нерухомими та нематеріальними об'єктами, а також людьми, що населяють територію та здійснюють на ній різні види діяльності (Надольська, 2022: 99). Названі установи музеєфікують об'єкти нематеріальної спадщини разом із середовищем, відповідно разом із носіями традиції, забезпечують їх постійну актуалізацію, відтворення і розвиток. При музеєфікації в рамках живого музею зберігається і підтримується можливість саморозвитку музейного об'єкта.

Яскравим прикладом такого музею під відкритим небом є Село української спадщини (Ukrainian Cultural Heritage Village) поблизу Едмонтону (Канада) з усіма атрибутами народної культури кінця XIX ст. – 1930-х рр.: житловими будинками, господарськими приміщеннями, пасіками та ін. У кузні тут працює коваль, на пошті – телеграфіст і т. д. Музейні працівники та волонтери наочно демонструють уклад життя попередньої історичної епохи. Музей приділяє велику увагу історичній автентичності та відтворенню живої історії (Микитюк, 2016).

Середовищними є Музей у Клоппенбурзі (Німеччина), який відтворює побут і культуру всіх верств населення Нижньої Саксонії з XVII ст. до середини XX ст. і є відображенням результатів систематичних наукових досліджень нижньосаксонських регіонів (Museumsdorf Cloppenburg, 2023); Музей під відкритим небом в Біміші (Пів-

нічна Англія) – музей повсякденного життя графства, комплексне відтворення історії розвитку суспільства і промисловості району (Beamish Museum, 2023) та ін. Живий музей у муніципалітеті Бейпазари (Туреччина) прагне відродити та зберегти елементи нематеріальної культурної спадщини за активної участі носіїв (Ayşe Selin Dülger, Beyza Hatırnaz, 2018: 54).

При експонуванні нематеріальної спадщини виникає жива експозиція – музейна експозиція, основними експонатами якої є відтворювані носіями традиції або співробітниками музею нематеріальні музейні об'єкти. Один з її варіантів – інтерактивна жива експозиція, тобто жива експозиція, в якій нематеріальні музейні об'єкти відтворюються за участю музейних відвідувачів.

На жаль, в українському музейництві така форма як середовищний музей не набула належного розвитку. На початку XXI ст. починають з'являтися лише поодинокі концепції середовищних музеїв, що сучасними засобами відтворюють історико-культурне середовище конкретної епохи. Одним з таких музеїв є Центр культури та історії Київської Русі «Парк Київська Русь», втілений благодійною організацією «Слов'янський фонд» (с. Копачів, Київська обл.) (Компанієць, 2022).

Ще одним прикладом може слугувати унікальний етнографічний музей – Музей горюньської культури (с. Нова Слобода, Сумська обл.), присвячений збереженню і популяризації невеликої етнічної групи, яка, на думку істориків, оселилася на Путивльщині в XVI ст. Музей являє собою садибу горюнів кінця XIX – початку XX ст. Атмосфера минулого століття передається в музеї за допомогою старовинних предметів побуту, меблів, одягу, посуду, ремісничих інструментів. У музеї відвідувачі можуть відчутти самотність горюнів завдяки їх мові, фольклору, національній кухні (Музей горюньської, 2021).

На основі музеєфікації нематеріальної спадщини в останні десятиріччя виникають також установи музейного типу. Вони займаються збереженням нематеріальної спадщини в звичному для неї природному та історико-культурному середовищі та забезпечують її постійну актуалізацію, відтворення і розвиток. Прикладом установи музейного типу є економузеї, які базуються в своїй діяльності на об'єднанні музею і невеликих майстерень, на творчому використанні народних традиційних ремесел. Об'єктом збереження в таких установах стає саме ремесло.

В останнє десятиріччя такі музеї з'явилися і в Україні. Серед них Музей ткацтва в с. Буша на Вінничині, де відбувається відтворення повного

процесу виготовлення ткацького виробу. Відкриття музею у 2019 р. передувало навчання місцевих жителів різних технік ткацтва за участю провідних майстринь з різних регіонів України. Сьогодні усі бажаючі можуть навчитися тут ткацькому ремеслу (На Вінничині відкрили, 2019). У відомому центрі народних промислів і ремесел Закарпатської області с. Іза функціонує Музей ремесел. Тут зберігають традиції лозоплетіння, народного ткацтва і сироваріння. На території приватної садиби зеленого туризму «Космацька писанка» у 2013 р. засновано Музей вівчарства (с. Космач, Івано-Франківська обл.). Об'єктом експонування музею є вівчарство як традиційне господарство гуцулів. У музеї вивчають і популяризують працю гуцульських вівчарів та їх традиційні ремесла, знайомлять з процесами переробки молока, виготовлення сиру, вурди та бринзи (Грицак, 2013). Усі названі вітчизняні економузеї виготовляють продукцію за традиційними технологіями і рецептами, яку можуть придбати відвідувачі. Останні також за бажанням долучаються до виготовлення продукції ремісників.

Збереженню нематеріальної культурної спадщини сприяє створення спеціалізованих музеїв. У 2022 р. у Пекіні (Китай) відкрито перший Музей нематеріальної культурної спадщини. У шестиповерховому приміщенні експонується 1300 творів мистецтва, 80% з яких представлені публіці вперше. Це цінні предмети китайського мистецтва та ремесел: скульптура, вироби з нефриту, порцеляна, копії фресок Великого Шовкового шляху, традиційні музичні інструменти та ін. (У Пекіні відкрили, 2022). Цікавим є досвід вираження нематеріальних об'єктів за допомогою матеріальних предметів в експозиції, що дозволяє говорити про презентацію нематеріальної спадщини як «образу» етнічної культури в музеї. Окрім виставок, музей використовує інтерактивні форми взаємодії з відвідувачами, знайомить їх з традиційними ремеслами, такими як каліграфія та різьблення печаток.

Прикладний музей нематеріальної культурної спадщини в Анкарі (Туреччина) не лише зберігає колекції, що охоплюють усі галузі нематеріальної культурної спадщини, а й дозволяє їх практикувати у музеї (Ayşe Selin Dülger, Beyza Hatırnaz, 2018: 52).

В Україні також зроблено вагомі кроки на шляху формування мережі музеїв нематеріальної культурної спадщини. Так, до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України внесено Музей традиційного народного мистецтва як інтерактивний простір

нематеріальної культурної спадщини Одещини (охоронний номер – 035.нкс). Музей, діяльність якого поширюється на територію усїєї області, зосереджується на документуванні та презентації проявів нематеріальної культурної спадщини області, популяризації її об'єктів, передачі знань та підвищенні розуміння і поваги до національної спадщини, досягнення злагоди та взаєморозуміння між громадами та представниками різних культурних груп. Це експозиційний, інтерактивний, демонстраційний та навчальний простір, який є майданчиком для відкриття та дослідження нових елементів нематеріальної культурної спадщини (Музей традиційного, 2022).

Функціонують в Україні й музеї, присвячені одному з об'єктів нематеріальної культурної спадщини. Єдиним у світі є Музей писанкового розпису (Коломия, Івано-Франківська обл.), діяльність якого триває з 1987 р. Традиції української кухні зберігає, вивчає та популяризує Полтавський музей народної гастрономії. У с. Опішня на Полтавщині на базі етносадиби «Лялина світлиця» відкрили перший в Україні Музей звареного борщу та Музей живого хліба. Унікальні технології ткання досліджують і відтворюють співробітники етнопарку «Ладомирія» (Радивилів, Рівненська обл.). Завдяки старанням народної майстрині Марії Кравчук у 2008 р. при Купичівському ліцеї (Волинська обл.) створили єдиний в Україні музей солом'яного мистецтва «Солом'яне диво». Фонд музею складається з 210 одиниць збереження, у тому числі – 166 предметів основного фонду, це роботи учасників студії «Житечко», Марії Кравчук та роботи майстрів з усього світу. Експозиційні розділи відображають історію соломоплетіння, види плетіння, етапи творчості Марії Кравчук та членів студії «Житечко», якою вона керує (Єфімова, 2017). Разом з цим це майданчик для навчання традиційному ремеслу.

Музеями здійснюються певні заходи й задля збереження та актуалізації форм традиційного духовного досвіду, які носять найбільш «невловимий» («невідчутний») характер. Так релігійна культура у музеях представлена сьогодні переважно богослужіннями, які періодично проводяться в музеєфікованих храмах або храмах, що знаходяться в спільному використанні церкви і музею, а також об'єднанням в одному монастирському ансамблі функцій християнської обителі і музейного закладу. Статус музею мають Софія Київська, Андріївська та Кирилівська церкви, церква Спаса на Берестові. Сьогодні музеї та церковні громади поступово (хоча подекуди важко) переходять до співпраці. Зокрема, у Музеї Волин-

ської ікони регулярно відбуваються богослужіння та проводиться паломництво до чудотворної Холмської ікони Божої Матері (Єлісеєва, 2013: 7).

Ефективною формою збереження і популяризації нематеріальної культурної спадщини – *in vivo* – є фестиваль, занурення у культурний ландшафт, середовище. Використання фестивальных практик у поєднанні з музейними формами роботи дозволило музеям запровадити у свою діяльність музейні фестивалі. Більшість з них є інструментом популяризації нематеріальної культурної спадщини. Програми музики, пісні, танцю, святкові спектаклі, демонстрації ремесел, приготування різних страв, майстер-класи включає в себе Смітсонівський фольклорний фестиваль, ініційований дирекцією Смітсонівського інституту (США). Щорічно організатори фестивалю запрошують певну країну (переважно її автентичні колективи) як почесного гостя з метою найбільш повного і конкретного ознайомлення з життям її народу. За останнє десятиріччя з-поміж розмаїття національних програм Америки, фестиваль також висвітлював культури Румунії, Південної Африки, Бермудів, Шотландії, Малі, Гаїті, Оману, Канади, Північної Ірландії, Бутану й Уельсу, країн Шовкового Шляху (Надольська, 2018: 240). У структурі Смітсонівського інституту фестиваль має статус музею, а значить, його програми отримують статус виставок на паритетних засадах з експозиціями інших музеїв цієї установи – з єдиними вимогами і стандартами якості. Мета полягає в створенні виставок вищого гатунку для правдивої презентації культурних традицій спільноти шляхом тісної співпраці з її носіями. Популярними і масштабними культурними подіями у світі є фестиваль «Музейна миля» в Нью-Йорку, Museumsuferfest у Франкфурті-на-Майні.

Всеукраїнський музейний фестиваль, започаткований у 2005 р. Дніпровським національним історичним музеєм імені Д. І. Яворницького, серед низки завдань також ставить за мету популяризацію об'єктів нематеріальної культурної спадщини. Майданчики фестивалю використовуються для представлення і учасникам, і відвідувачам найкращих музейних практик та музеалій.

Висновки. Отже, можемо констатувати, що для виконання своєї соціальної місії музеї все частіше звертаються до нематеріальної спадщини, бо вона допомагає розкривати культурну значущість та цінність музейних колекцій. Розширення кордонів нематеріальної культурної спадщини обумовлює диверсифікацію музейного світу і позначається на практичній діяльності музеїв різних типів і видів, які реагують на зміни, що від-

буваються. При цьому все виразніше виявляється інклюзивний характер нематеріальної культурної спадщини, її включеність у сферу матеріальної та природної спадщини, що, у свою чергу, надає нового імпульсу перетворенню музею зі сховища для колекцій у культурний центр, що динамічно розвивається, де увага та професійна діяльність музейних працівників зосереджені не лише на артефактах, а й на їх творцях.

Найкращі можливості для організації роботи з нематеріальною спадщиною мають середовищні, живі музеї та екомuzeї. Однак і колекційні, й ансамблеві музеї сьогодні успішно працюють у цьому напрямі. У новітній музейній діяльності використовуються різноманітні методи збереження та актуалізації об'єктів нематеріальної спадщини: трансляція (фіксація), інтерпретація, реконструкція,

моделювання. Музеї зберігають та актуалізують нематеріальну спадщину в музейному просторі, виступаючи як транслятор соціальної пам'яті.

Збагачуючи колекції, експозиції та виставки об'єктами нематеріальної культурної спадщини, музеї переглядають свою місію та надають нового змісту документуванню, культурно-освітній та рекреаційній функціям. Нематеріальна культурна спадщина виступає своєрідним маркером реагування музею на виклики сучасності та реальні загрози втрати спадщини. Включена до усіх напрямів музейної діяльності, вона визначає нові формати, як самих музеїв, так і їхню соціальну роль у майбутньому. Українські музеї вивчають і щораз активніше використовують позитивні зарубіжні практики роботи з об'єктами нематеріальної культурної спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова Н. В. Потенціал нематеріальної культурної спадщини в умовах глобалізації: стан і перспективи. *Географія та туризм*. 2019. Вип. 48. С. 62–73.
2. Босик З. О. Нематеріальна культурна спадщина України в контексті суспільного розвитку та культурної політики держави. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2015. № 2. С. 35–39.
3. Гаврилук А. Атрактивність нематеріальної культурної спадщини України: туризмознавчий аспект. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія : Туризм. 2018. Вип. 1. С. 18–28.
4. Гаврилук А. М. Туристичне портфоліо елемента нематеріальної культурної спадщини як засіб реалізації державної регіональної політики в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2019. Том 30 (69). № 2. С. 21–26.
5. Грицак Н. Перший в Україні музей вівчарства. 22.05.2013. URL: <https://hutsul.museum/events/2013/museum-of-sheep-husbandry/> (дата звернення: 13.05.2023).
6. Дичковський С. І. Туристична діяльність скансенів у системі актуалізації ресурсів нематеріальної культурної спадщини. *Культура і сучасність*. 2020. № 1. С. 17–26.
7. Дутчак О. І. Нематеріальна культурна спадщина ЮНЕСКО в Україні: перспективи використання в індустрії туризму. *Карпатський край*. 2017. № 1 (9). С. 165–170.
8. Єлісєєва Т. Музей Волинської ікони. До 20-річчя діяльності. *Волинська ікона: дослідження та реставрація: наук. зб. Вип. 20: Матеріали XX Міжнародної наукової конференції, м. Луцьк, 27–28 серпня 2013 року* / [ред. група: А. Силук та ін.]. Луцьк, 2013. С. 6–8.
9. Єфімова В. Музей солом'яного мистецтва «Солом'яне диво». 10.11.2017. URL: (дата звернення: 13.05.2023).
10. Компанієць Т. Парк Київська Русь – центр української історії та культури. 31.05.2022. URL: <https://ikyuanyn.com/uk/eternal-park-kyuivska-rus-czentr-ukrayinskoji-istoriyi-ta-kultury> (дата звернення: 12.05.2023).
11. Комунальні та громадські музеї Волинської області в 2014 році (порівняльно-довідковий матеріал) / Підготували О. Вернидубов, Л. Кришпатюк. Луцьк, 2015. 32 с.
12. Конвенція «Про охорону нематеріальної культурної спадщини» від 17.10.2003. Дата приєднання України: 06.03.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text (дата звернення: 11.05.2023).
13. Микитюк І. Музей української спадщини у Канаді. *Разом*. 2016. 15 вересня. URL: <http://razom.media/muzej-ukrajinskoji-spadshchynu-u-kanadi/> (дата звернення: 02.05.2023).
14. Міжнародна рада музеїв ICOM затвердила нове визначення музею. URL: https://lb.ua/culture/2022/08/25/527373_mizhnarodna_rada_muzeiv_icom.html (дата звернення: 11.05.2023).
15. Музей горюньської культури. 27.04.2021. URL: <https://novoslobidska-gromada.gov.ua/muzej-gorjunskoj-kulturi-14-35-41-27-04-2021/> (дата звернення: 13.05.2023).
16. Музей традиційного народного мистецтва як інтерактивний простір нематеріальної культурної спадщини Одещини. 29.07.2022. URL: <https://uccs.org.ua/novynny/muzej-tradytsijnoho-narodnoho-mystetstva-iak-interaktyvnyj-prostir-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchynu-odeshchynu/> (дата звернення: 13.05.2023).
17. На Вінниччині відкрили перший в Україні Музей ткацтва. 16.10.2019. URL: <https://www.myvin.com.ua/news/7347-na-vinnychchini-vidkryly-pershyi-v-ukraini-muzei-tkatstva> (дата звернення: 13.05.2023).
18. Надольська В. В. Театралізація у музейній діяльності. *Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Вип. 11. Луцьк : ПП «Волинська друкарня», 2021. С. 25–30.*
19. Надольська В. В. Міжнародні музейні фестивалі: рекреаційний та професійний виміри. *Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Вип. 9. Луцьк, 2018. С. 238–242.*

20. Надольська В. В. Середовищний музей як форма збереження та актуалізації історико-культурного ландшафту. *Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Вип. 12. Луцьк, 2022. С. 25–28.*
21. Національний музей українського народного декоративного мистецтва України. URL: <https://www.mundm.kiev.ua/> (дата звернення: 02.05.2023).
22. Новікова Г. Феномен тематичного парку як інноваційної моделі середовищних музеїв у XXI ст. *Культура України. Серія: культурологія. 2018. Вип. 60. С. 98–106.*
23. Проненко І. В. Сучасний розвиток музеїв-скансенів в українській музейній структурі. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. 2018. Том 20. С. 91–97.*
24. У Пекіні відкрили перший у країні Музей нематеріальної культурної спадщини. 14.03.2022. URL: <https://ukrainian.cti.cn/culture/3425/20220314/742261.html> (дата звернення: 13.05.2023).
25. Шевченко Н. О. Актуалізація культурної спадщини як ресурс модернізації та розвитку сучасних туристичних дестинацій. *Мистецтвознавчі записки. 2019. Вип. 35. С. 49–53.*
26. Ayşe Selin Dülger, Beyza Hatirnaz. Intangible Cultural Heritage Museum in The Heart Of Turkey. *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism. 2018. 3(1). P. 51–65.*
27. Beamish Museum. URL: <https://www.beamish.org.uk/> (дата звернення: 12.05.2023).
28. Museumsdorf Cloppenburg – Niedersächsisches Freilichtmuseum. URL: <https://museumsdorf.de/en/9246-2/> (дата звернення: 12.05.2023).

REFERENCES

1. Aksonova N. V. (2019) Potensial nematerialnoi kulturnoi spadshchyny v umovakh hlobalizatsii: stan i perspektyvy. [The potential of intangible cultural heritage in the conditions of globalization: state and prospects]. *Geography and tourism*, 48. 62–73 [in Ukrainian].
2. Bosyk Z. O. (2015) Nematerialna kulturna spadshchyna Ukrainy v konteksti suspilnoho rozvytku ta kulturnoi polityky derzhavy. [Intangible cultural heritage of Ukraine in the context of social development and cultural policy of the state]. *Bulletin of the National Academy of Managers of Culture and Arts*, 2. 35–39 [in Ukrainian].
3. Havryliuk A. (2018) Atraktivnist nematerialnoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy: turyzmoznavchyi aspekt [Attractiveness of the intangible cultural heritage of Ukraine: the tourism aspect]. *Bulletin of the National Academy of Managers of Culture and Arts. Series: Tourism*, 1. 18–28 [in Ukrainian].
4. Havryliuk A. M. (2019) Turystychnе portfolio elementa nematerialnoi kulturnoi spadshchyny yak zasib realizatsii derzhavnoi rehionalnoi polityky v Ukraini [Tourism portfolio of the element of intangible cultural heritage as a means of implementation of state regional policy in Ukraine]. *Scientific notes of the Tavri National University named after V. I. Vernadskyi. Series: Governance*, том 30 (69), Nr 2. 21–26 [in Ukrainian].
5. Hrytsak N. (2013) Pershyi v Ukraini muzei vivcharstva [The first museum of sheep breeding in Ukraine]. 22.05.2013. URL: <https://hutsul.museum/events/2013/museum-of-sheep-husbandry/> (application date: 13.05.2023) [in Ukrainian].
6. Dychkovskiy S. I. (2020) Turystychna diialnist skanseniv u systemi aktualizatsii resursiv nematerialnoi kulturnoi spadshchyny [Tourist activity of scans in the system of updating resources in non-material cultural decline]. *Culture and modernity*, 1. 17–26 [in Ukrainian].
7. Dutchak O. I. (2017) Nematerialna kulturna spadshchyna YuNESKO v Ukraini: perspektyvy vykorystannia v industrii turyzmu [Non-material cultural heritage of UNESCO in Ukraine: prospects for winning in the tourism industry]. *Carpathian region*, 1 (9). 165–170 [in Ukrainian].
8. Ieliseieva T. (2013) Muzei Volynskoi ikony. Do 20 richchia diialnosti [Museum of the Volynsky icon. Up to 20 hours of activity]. *Volynska ikona: doslidzhennia ta restavratsiia: nauk. zb. Vyp. 20: Materialy XX Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii, m. Lutsk, 27–28 serpnia 2013 roku / [red. hrupa: A. Syliuk ta in.]. Lutsk. 6–8 [in Ukrainian].*
9. Iefimova V. (2017) Muzei solomianoho mystetstva «Solomiane dyvo» [Museum of straw art «Straw wonder»]. 10.11.2017. URL: (application date: 13.05.2023) [in Ukrainian].
10. Kompaniists T. (2022) Park Kyivska Rus – tsentr ukrainskoi istorii ta kultury [Park Kievan Rus – the center of Ukrainian history and culture]. 31.05.2022. URL: <https://ikyanyan.com/uk/eternal-park-kyivska-rus-czentr-ukrayinskoyi-istoriyi-ta-kultury> (application date: 12.05.2023) [in Ukrainian].
11. Komunalni ta hromadski muzei Volynskoi oblasti v 2014 rotsi (porivnialno-dovidkovyi material) [Communal and community museums of Volyn region in 2014 (powder-finishing material)] / Pidhotuvaly O. Vernydubov, L. Kryshpatiuk. Lutsk, 2015. 32 p. [in Ukrainian].
12. Konventsiiia «Pro okhoronu nematerialnoi kulturnoi spadshchyny» vid 17.10.2003 [Convention «On the Protection of Intangible Cultural Property» of 10/17/2003]. Data pryiednannia Ukrainy: 06.03.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text (application date: 11.05.2023) [in Ukrainian].
13. Mykytiuk I. (2016) Muzei ukrainskoi spadshchyny u Kanadi [Museum of the Ukrainian Spadshchina near Canada]. *Together*. 15 veresnia. URL: <http://razom.media/muzej-ukrajinskoji-spadschyny-u-kanadi/> (application date: 02.05.2023) [in Ukrainian].
14. Mizhnarodna rada muzeiv ICOM zatverdyla nove vyznachennia muzeiu [The International Council of Museums ICOM confirmed a new appointment for the museum]. URL: https://lb.ua/culture/2022/08/25/527373_mizhnarodna_rada_muzeiv_icom.html (application date: 11.05.2023) [in Ukrainian].
15. Muzei horiunskoi kultury [Goriun Culture Museum]. 27.04.2021. URL: <https://novoslobidska-gromada.gov.ua/muzej-gorjunsckoi-kulturi-14-35-41-27-04-2021/> (application date: 13.05.2023) [in Ukrainian].

16. Muzei tradytsiinoho narodnoho mystetstva yak interaktyvnyi prostir nematerialnoi kulturnoi spadshchyny Odeshchyny [Museum of Traditional Folk Art as an Interactive Expanse of Intangible Cultural Heritage of Odessa Region]. 29.07.2022. URL: <https://uccs.org.ua/novyny/muzej-tradytsijnoho-narodnoho-mystetstva-iaak-interaktyvnyj-prostir-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchyny-odeshchyny/> (application date: 13.05.2023).
17. Na Vinnychchyni vidkryly pershyi v Ukraini Muzei tkatstva [The first museum of weaving in Ukraine opened in Vinnytsia region]. 16.10.2019. URL: <https://www.myvin.com.ua/news/7347-na-vinnychchyni-vidkryly-pershyi-v-ukraini-muzei-tkatstva> (application date: 13.05.2023) [in Ukrainian].
18. Nadolska V. V. (2021) Teatralizatsiia u muzeinii diialnosti [Theatricalization at the museum activity]. *Volynskiy muzeinyi visnyk*: Nauk. zb.: Vyp. 11. Lutsk : PP «Volynska drukarnia». 25–30 [in Ukrainian].
19. Nadolska V. V. (2018) Mizhnarodni muzeini festyvali: rekreatsiinyi ta profesiinyi vymiry [International Museum Festivals: Recreational and Professional Worlds]. *Volynskiy muzeinyi visnyk*: Nauk. zb.: Vyp. 9. Lutsk. 238–242 [in Ukrainian].
20. Nadolska V. V. (2022) Seredovyshchnyi muzei yak forma zberezhenia ta aktualizatsii istoryko-kulturnoho landshaftu [The Middle Museum as a form of conservation and updating of the historical and cultural landscape]. *Volynskiy muzeinyi visnyk*: Nauk. zb.: Vyp. 12. Lutsk. 25–28 [in Ukrainian].
21. Natsionalnyi muzei ukrainskoho narodnoho dekoratyvnoho mystetstva Ukrainy [National Museum of Ukrainian Folk Decorative Arts]. URL: <https://www.mundm.kiev.ua/> (application date: 02.05.2023) [in Ukrainian].
22. Novikova H. (2018) Fenomen tematychnoho parku yak innovatsiinoi modeli seredovyshchnykh muzeiv u XXI st. [The phenomenon of the theme park as an innovative model of medium museums in the XXI century.]. *Culture of Ukraine. Series: cultural studies*, 60. 98–106 [in Ukrainian].
23. Pronenko I. V. (2018) Suchasnyi rozvytok muzeiv-skanseniv v ukrainskii muzeinii strukturi [Modern development of museums-scans in the Ukrainian museum structure]. *Actual problems of national and world history*, 20. 91–97 [in Ukrainian].
24. U Pekini vidkryly pershyi u kraini Muzei nematerialnoi kulturnoi spadshchyny [The country's first Museum of Intangible Cultural Heritage was opened in Beijing]. 14.03.2022. URL: <https://ukrainian.cri.cn/culture/3425/20220314/742261.html> (application date: 13.05.2023) [in Ukrainian].
25. Shevchenko N. O. (2019) Aktualizatsiia kulturnoi spadshchyny yak resurs modernizatsii ta rozvytku suchasnykh turystychnykh destynatsii [Actualization of cultural heritage as a resource for modernization and development of modern tourist destinations]. *Art history notes*, 35. 49–53 [in Ukrainian].
26. Ayşe Selin Dülger, Beyza Hatırnaz (2018) Intangible Cultural Heritage Museum in The Heart Of Turkey. *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism*, 3(1). 51–65
27. Beamish Museum. URL: <https://www.beamish.org.uk/> (application date: 12.05.2023)
28. Museumsdorf Cloppenburg – Niedersächsisches Freilichtmuseum. URL: <https://museumsdorf.de/en/9246-2/> (application date: 12.05.2023)